

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2001 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2001

1

VILNIUS 2002

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2001

1

VILNIUS 2002

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS
Vilniaus universitetas

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKAUSKAS
Lenkijos MA istorijos institutas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio Universitetas

Redakcinės kolegijos adresas:
Kražių g. 5, 2001 Vilnius
<http://www.crosswinds.net/~istorija/lim.html>

FELIKSAS S L I E S O R I Ū N A S

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS GENERALINĖ KONFEDERACIJA 1734–1736 M.

1733 m. mirus Augustui II, Lenkijos-Lietuvos valstybėje, vadintoje Abiejų Tautų Respublika (toliau – Respublika), prasidėjo tarpuvaldis. Jo metu vyko kova tarp Stanislovo Leščinskio (Leszczyński)* ir mirusio karaliaus sūnaus Saksonijos kurfiursto Frydricho Augusto Vetyno (Wettyn) šalininkų. 1733 m. rugsėjo 12 d. apie 13 000 bajorų, susirinkusių į elekcinį seimą, išrinko S. Leščinskį savo karaliumi – Stanislovu I. Su tuo nesusitaikė Saksonijos kurfiursto šalininkai. Netrukus, 1733 m. spalio 5 d., apie 20 Respublikos senatorių ir apie 3000 bajorų, susirinkę netoli Grochovo prie Kamienos kaimo, paskelbė Frydrichą Augustą valdovu Augustu III. Jį parėmė įsiveržusių į Respubliką Rusijos bei Saksonijos armijų daliniai. Politinė kova peraugo į vidaus karą bei ginkluotą pasipriešinimą intervencinėms kariuomenėms. O Vakarų Europoje išplieskė karas tarp S. Leščinskį rėmusios Prancūzijos ir Augustą III palaikiusios Austrijos, pavadintas Lenkijos sosto įpėdinystės karu.

XVIII a. buvo įprasta, kad ištikus krizei Respublikos bajorija susitelkdavo į konfederacijas – prisiekusios bajorijos sąjungas. Kadangi įprastinės valstybinės institucijos Respublikoje XVIII a. veikė neefektyviai, konfederacijos tapo veiksminga priemone, padėjusia bajorijai siekti svarbių tikslų ir bent iš dalies kompensavusia

* Straipsnyje asmenvardžiai rašomi laikantis šių taisyklių: 1) LDK valdovai įvardijami tradiciškai, t. y. transkribuojant lietuviškais rašmenimis, minint pirmą kartą skliaustuose pateikiama pavardės šaltinio forma; 2) LDK didikų ir pareigūnų, jei tai vietinės kilmės asmenys, vardai ir pavardės rašomi tradiciškai, t. y. transkribuojant lietuviškais rašmenimis, minint pirmą kartą skliaustuose pateikiama pavardės šaltinio forma; 3) kitų valstybių valdovų, pareigūnų ir LDK pareigybes gavusių ne vietinės kilmės asmenų vardai ir pavardės rašomi šaltinio forma; 4) istorikų vardai ir pavardės rašomi originalo kalba. *Autoriaus ir redkolegijos pastaba.*

valstybinių institucijų silpnumą. Taip atsitiko ir 1733–1736 m. Pirmąją – Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) generalinę konfederaciją sukūrė Augusto III šalininkai Varšuvoje 1733 m. spalio 5 d. iš karto po jo elekcijos. Ji kitaip dar vadinama Varšuvos konfederacija. Šios marionetinės, intervencinės Rusijos armijos priedangoje „iš viršaus“ sukurtos konfederacijos nerėmė vaivadijų ir pavietų bajorai. Ji buvo pirmoji „naujojo tipo“, t. y. sukurta nesiskaitant su vyravusia bajorijos nuostata, kad visai šaliai atstovaujanti, todėl galinti vadintis „generaline“, konfederacija gali būti kuriama tik vaivadijų ir pavietų konfederacijų pagrindu¹. S. Leščinskio šalininkai Lenkijos Karalystėje savo generalinę konfederaciją sukūrė 1734 m. lapkričio mėnesį demokratiškai, t. y. „iš apačios“, Lenkijos vaivadijų ir pavietų konfederacijų pagrindu. Pastarosios buvo masiškai steigiamos 1733–1734 m. sandūroje, atsiliepiant į S. Leščinskio universalą, paskelbtą Gdanske 1733 m. lapkričio 11 d.²

Tuo tarpu LDK S. Leščinskio šalininkai savo generalinę konfederaciją įkūrė pusmečiu anksčiau nei jų sąjungininkai Lenkijoje. LDK konfederacijos aktas buvo paskelbtas Vilniuje 1734 m. balandžio 5 d.³ Apie šią konfederaciją savo atsiminimuose labai trumpai užsiminė Martynas Matuševičius (Matuszewicz)⁴. Daug plačiau apie ją ir savo kovas su Rusijos kariuomenės bei Augusto III šalininkų daliniais atsiminimuose rašė Tadeušas Ogiński (Ogiński)⁵.

Istorikai beveik nieko nerašė apie LDK konfederaciją ir visiškai nepanaudojo savo darbuose konfederacijos akto. Tik Stefanas Truchimas, rašydamas knygą apie Dzikovo konfederaciją Lenkijos Karalystėje, nemažai vietos skyrė ir LDK konfederacijai, tačiau žinių sėmėsi vien tik iš T. Ogińskiego atsiminimų⁶.

Šiame straipsnyje bus stengiamasi aptarti LDK generalinės konfederacijos organizavimo principus bei svarbiausius veiklos etapus.

¹ W. S t a n e k, *Konfederacje generalne koronne w XVIII wieku*, Toruń, 1991, s. 23.

² Ten pat, p. 31–32.

³ *Konfederacja generalna województw y powiatów Prowincyi Wielkiego Xięstwa Litewskiego, na obronę ginącej wiary świętej katolickiej, wolności, praw, y swobod, dóbr szlacheckich, duchownych y świeckich, sub vinculo juramenti, przy dostojenstwie Majestatu Najjaśniejszego Króla JM: Stanisława, Pierwszego pana naszego miłościwego, wolnemi głosami in solito loco libere między Wolą y Warszawą in anno 1733 miesiąca septembra dwunastego dnia in campo electorali obranego. Uczyniona w Wilnie Roku 1734, Miesiąca Apryli, 5 Dnia*. Šio straipsnio autoriui yra žinomi trys minimo spaudinio egzemplioriai: *Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyrius* (toliau – VUB RSS), IV 30754; *Archiwum Główne Akt Dawnych* (toliau – AGAD), AR II, rkr. 2500, p. 1–28; *Biblioteka Jagiellońska* (toliau – BJ), rankr. 1047/IV, l. 57–71.

⁴ *Pamiętniki Marcina Matuszewicza kasztelana Brzesko-Litewskiego 1714–1765*, wyd. Adolf Pawiński, Warszawa, 1876, t. 1, s. 34–53.

⁵ *Pamiętnik Tadeusza Ogińskiego*, wyd. Kazimierz Bartoszewicz, *Przegląd Historyczny*, 1914, t. XVIII, z. 1, s. 51–69.

⁶ S. T r u c h i m, *Konfederacja Dzikowska*, Poznań, 1921.

LDK generalinės konfederacijos sukūrimas

Saksonijos kurfiursto Frydricho Augusto priešininkų LDK buvo gausu, nes jo tėvas Augustas II čia buvo nemėgstamas. Tokios LDK bajorijos nuotaikos tarpvaldžio išvakarėse buvo gerai žinomos ir Rusijoje. Jos pasiuntinys Respublikoje grafas Friedrichas Löwenwolde 1731 m. rugpjūčio 21 d. pranešime Rusijos imperatorei Annai Ivanovnai⁷ išsamiai nušvietė padėtį Respublikoje, aprašė bajorų nuotaikas, aptarė galimus pretendentes į Lenkijos karaliaus sostą, apibūdino žymiausias Respublikos didikų šeimas, įvertindamas jų atstovų galimybes užimti karaliaus sostą, apibūdino šių šeimų požiūrį į Rusiją. F. K. Löwenwolde's manymu, priešiškus Saksonijos rūmams buvo ypač stiprus Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. LDK bajorai buvo įsitikinę, kad Augustas II niekada nebuvo palankus Respublikos gyventojams, pirmiausia bajorijai, anot pranešimo kalbos, „lenkams“ ir „katalikams“. Todėl, pasiuntinio teigimu, LDK buvo gausu S. Leščinskio šalininkų. Pastarieji teigė, kad S. Leščinskis jau buvo kartą išrinktas karaliumi bei karūnuotas kaip Stanislovas I, ir buvo nusiteikę po Augusto II mirties palaikyti S. Leščinskio siekius vėl užimti Lenkijos Karalystės sostą. Rusijos pasiuntinys manė, kad LDK bajorai priešinsis Augusto II sūnaus bandymams po tėvo mirties tapti karaliumi ir parems S. Leščinskį, nes buvo įsitikinę, kad kunigaikštis Frydrichas Augustas neatitinka Respublikos interesų, ir nuogaštavo, kad tapęs karaliumi nesilaikys taikos su valstybėmis kaimynėmis⁸.

Frydricho Augusto priešininkai, norėdami sukurti LDK generalinę konfederaciją, susirinko į Vilnių tuo metu, kai mieste nebuvo Rusijos kariuomenės. Nėra tikslių žinių, nei kada jie pradėjo savo darbą Vilniuje, nei kiek laiko užsitęsė LDK generalinės konfederacijos įkūrimas, nes nepavyko surasti konfederacijos dienoraščio. Gal tokio dienoraščio ir nebuvo?

LDK generalinės konfederacijos priešininkai išleido anoniminę ir gana plačią, 27 psl. apimties, brošiūrą, pavadintą „Konfederacija – kitaip 1734 metų balandžio pirmomis dienomis surengtas Vilniaus sąmokslas...“⁹ Remiantis šiuo pavadinimu, galima daryti prielaidą, kad konfederacijos steigėjai susirinko į Vilnių 1734 m. balandžio 1 d., o jos kūrimas užsitęsė ligi balandžio 5 d. Šia diena buvo datuotas konfederacijos aktas. Per tas kelias dienas buvo sukurta konfederacija, išrinkta vadovybė, surašytas ir paskelbtas jos aktas.

⁷ *Rusijos imperijos užsienio politikos archyvas* (toliau – *RUPA*), f. Rusijos santykiai su Lenkija (toliau – *RSL*), ap. 79/1, 1731 m., b. 7a, l. 80–103.

⁸ Ten pat, l. 64, 68 ir kt.

⁹ *Confederacya alias spisek Wileński w roku 1734 Primis Aprilis uczyniony. Scaenice Per Glossam Refutatur, Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – *MAB RS*), f. 148, b. 196.

Konfederacija buvo įsteigta tradiciniu demokratišku būdu, t. y. „iš apačios“, remiantis vaivadijų ir paviatų konfederacijomis. Apie pastarųjų atsiradimą beveik nėra žinių. Galime tik numanyti, kad jos kūrėsi analogiškai Lenkijos Karalystėje tuo metu steigtomis vietinėms konfederacijoms, tik LDK tai daryti buvo kur kas sunkiau, nes jau 1733 m. rudenį visa krašto teritorija tapo Rusijos kariuomenės maršų ir karo veiksmų teatru. Tačiau anksčiau įsteigtas LDK vaivadijų ir paviatų konfederacijas mini pats generalinės konfederacijos aktas¹⁰. Kad tuo metu jau gyvavo Vilniaus, Trakų vaivadijų, Žemaitijos kunigaikštystės, Gardino, Lydos paviatų konfederacijos, rodo šių konfederacijų maršalų parašai po generalinės konfederacijos aktu. Su jau įkurtomis vietinėmis konfederacijomis galime sieti ir vaivadijų – Vilniaus, Trakų, Minsko, taip pat Žemaitijos, bei paviatų – Lydos, Ašmenos, Gardino, „pulkininkų“ dalyvavimą kartu su generalinės konfederacijos steigėjais. Tarp akto signatarų matome Vilniaus (3 pasiuntiniai), Ašmenos (9), Lydos (5), Ukmergės (3), Breslaujos (2), Trakų (2), Gardino (8), Žemaitijos (2), Smolensko (3), Starodubo (1), Polocko (4), Naugarduko (2), Slanimo (4), Valkavisko (4), Oršos (2), Pinsko (2), Minsko (6), Mozyriaus (1) ir Livonijos (1) pasiuntinius. Niekas iš signatarų savęs nepavadino Kauno, Upytės, Bresto, Mstislavlio ar Rečicos pasiuntiniu¹¹.

Antisakinės konfederacijos maršalu buvo išrinktas Vitebsko vaivada Marcijonas Oginskis. Jį LDK bajorai laikė gudriu ir tinkamu toms pareigoms žmogumi. Kadangi jis buvo senatorius, akte buvo įrašyta egalitaristinę Respublikos bajorijos tradiciją sauganti išlyga, jog toks senatoriaus išrinkimas konfederacijos maršalu negali būti pripažintas precedentu ir ateityje riboti bajorijos išskirtines prerogatyvas¹². Prie maršalo buvo išrinkti trisdešimt du tarėjai, atstovavę LDK vaivadijoms ir pavietams¹³. Be kitų įgaliojimų, konfederacijos maršalui buvo suteikti kai kurie įgaliojimai, normaliomis aplinkybėmis priklausę tik karaliui. Tai teisė skelbti bajorijos visuotinį šaukimą ir viešus suvažiavimus (*ius convocandi*). Maršalas galėjo šaukti viešus suvažiavimus (*pro tractandis publicis negotiis zjazdów*), skirti konfederacinio ir kaptūrinių teismų sesijas, o pasitaręs su tarėjais – paskelbti vaivadijų ir paviatų bajorijos visuotinį šaukimą. Tiesa, visa tai neturėjo riboti karaliaus teisių (*salvis Iuribus Majestatis*).

¹⁰ „My <...> do <...> Wilna <...> zgromadzeni, y nie już tylko particulariter po Woiewódtwach y Powiatach per prius, lecz już in universum skonfederowani manifestujemy się“, Konfederacijos aktas, *VUB RSS*, IV 30754.

¹¹ Ten pat.

¹² „obraliśmy, ex Senatorio Ordine (co nie ma na czas przyszły trahi in sequelam, ani praejudicare zwykłej Equestris Ordinis w obieraniu Marszałka kompetencyi)“, ten pat.

¹³ Vilniaus vaivadijai, Ašmenos, Lydos, Ukmergės, Breslaujos pavietams, Trakų vaivadijai, Gardino pavietui, Žemaitijai, Naugarduko, Polocko, Smolensko vaivadijoms, Slanimo, Valkavisko, Pinsko ir Oršos pavietams atstovavo po du tarėjus, Minsko vaivadijai, Livonijai, Starodubo ir Mozyriaus pavietams – po vieną tarėją, ten pat.

Be sau pavaldžios ginkluotos jėgos konfederatai negalėjo net svajoti apie savų planų įgyvendinimą. LDK generalinės konfederacijos steigimo metu Lietuvoje su Rusijos intervencine kariuomene jau kovojo Lietuvos kariuomenės dalis, rėmusi S. Leščinskį. Šiai kariuomenei vadovavo Lietuvos sargybinis Antanas Aleksandras Pociėjus (Pociej), kurį 1733 m. rugsėjo 17 d. S. Leščinskis paskyrė LDK kariuomenės generaliniu regimentoriumi, t. y. laikinuoju vyriausiuoju vadu. A. A. Pociėjus dalyvavo kuriant konfederaciją ir pasirašė jos aktą. Konfederacijos tarėjams buvo pavesta pastoviai palaikyti ryšį su generaliniu regimentoriumi. Konfederacijos maršalui ir generaliniam regimentoriui buvo nurodyta nepasisavinti vienas kito pareigų¹⁴.

Išsprendusi politinės ir karinės vadovybės problemas, konfederacija reglamentavo teisinės valdžios funkcionavimą. Teismų kontrolė buvo efektyvi poveikio bajorijos masėms priemonė ir todėl būtinas konfederacijos sėkmės laidas. Teismai buvo numatyti dvejopi: centrinis ypatingasis, t. y. „Konfederacijos“, teismas, kurio funkcijas vykdė konfederacijos maršalas kartu su tarėjais. Šio teismo apsauga turėjo būti analogiška Vyriausiojo Tribunolo apsaugai, panaši turėjo būti ir kompetencija¹⁵. Pavietuose turėjo toliau veikti kaptūriniai teismai. Pastaroji nuostata buvo principinė. Tarpuvaldžio metu prieš konvokacinį seimą sukurtų kaptūrinių teismų, pakeitusių veikusių iki tol įprastinius pavietų teismus – žemės ir pilies, tolesnis funkcionavimas bei Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veiklos suspendavimo pratęsimas turėjo pabrėžti Augusto III karūnavimo neteisėtumą. Mat S. Leščinskis buvo tik išrinktas, bet dar nekarūnuotas, todėl, jo šalininkų požiūriu, turėjo toliau funkcionuoti tarpuvaldžio laikotarpio teismai. Tiesa, iš kaptūrinių teismų teisėjų buvo pašalinti visi tie, kurie pripažino Augustą III¹⁶.

Tuo tarpu Augusto III šalininkai, remiami Rusijos kariuomenės, nuo pat jo karūnavimo akimirkos aktyviai stengėsi atnaujinti visų įprastinių teismų, tarp jų Vyriausiojo Tribunolo, veiklą Augusto III vardu. Tam griežtai priešinosi LDK generalinė konfederacija, paskelbusi savo akte visus Augusto III vardu išleistus dekretus ir teismų sprendimus neteisėtais¹⁷.

Konfederacijos akte buvo išdėstytos jos susikūrimo priežastys, tikslai, pateikta informacija apie LDK susiklosčiusią padėtį. Buvo kaltinama Rusija, kad nesilaikė taikos sutarčių ir pasiuntė savo kariuomenę į Respubliką. Pabrėžiama, kad tik dėl Rusijos ir Saksonijos kariuomenės intervencijos bei kai kurių Tėvynės išdavikų

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ „A jako Trybunał Wielkiego Xięstwa Litewskiego, tak wielu Prawami de securitate sua są obwarowane, tak in fundamento tychże Praw Sądy Konfederackie ut eadem immunitate gaudeant, et in Convulsore publicae tranquillitatis peny lege publica opisane extendowane były decernimus“, ten pat.

¹⁶ „Osoby tych Sędziów Kapturowych, których podpisy Imion w Pseudo-Elekcyi reperiuntur od sądzenia tych Sądów exkludujemy“, ten pat.

¹⁷ Ten pat.

pastangomis Saksonijos kurfiurstas užėmė Lenkijos Karalystės sostą. Todėl konfederatai paskelbė Augustą III sosto uzurpatoriumi¹⁸.

Akte buvo rašoma apie Rusijos kariuomenės daromas piktadarybes: ji degino miestelius, bajorų dvarus, kaimus, prievarta ėmė iš gyventojų maistą, pašarus, plėšė bažnyčias bei vienuolynus, suiminėjo kunigus, prievartavo moteris. Buvo paminėtas Vilniaus miesto, katedros, Šv. Kazimiero koplyčios, kitų Vilniaus bažnyčių ir vienuolynų nusiaubimas. Taip pat rašyta, jog rusų kariuomenė daug kur pastatė įgulas, įsteigė maisto bei pašarų sandėlius, kur prievarta verčiami gyventojai turėjo visa tai suvežti¹⁹.

Akte atsispindėjo ir smulkesni dalykai. Buvo reikalaujama atvedinti į konfederacijos teismą Oršos pavieto pilies teismo raštininką Pranciškų Podbereskį (Podbereski), paėmusį to teismo bylas ir prisijungusį prie Augusto III šalininkų bei Rusijos kariuomenės. LDK artilerijos generolą Kazimierą Leoną Sapiegą (Sapieha) ragino per keturias savaites atvykti į kariuomenę eiti savo pareigų ir duoti priesaiką konfederacijos maršalui. Buvo paskirtos bausmės dezertyrams. Uždrausta grobstyti našlių ir mirusių asmenų turtą. Reikalauta, kad Antanas Rudamina Dusetiškis (Rudomina Dusiatski), Breslaujos pakamaris, kuris kaip Respublikos pasiuntinys buvo pasiųstas į Peterburgą ir sugrįžęs neatsiskaitė seimui už savo pasiuntinybę, vyktų pas S. Leščinskį ir jam praneštų apie pasiuntinybės rezultatus. LDK konfederacija paskyrė Trakų pavaivadi Kazimierą Ukolskį (Ukolski) ir Ašmenos taurininką Mykolą Širvinskį (Szirwiński) savo pasiuntiniais pas S. Leščinskį²⁰.

Akte buvo tvirtinama, kad konfederacijoje jos kūrėjai dalyvaus tol, kol Respublikoje viskas nurims. Kovoms nurimus, buvo žadama konfederaciją paleisti²¹.

Visi konfederacijos nariai turėjo prisiekti. Per šešias savaites jos maršalui ir tarėjams turėjo duoti priesaiką visi to dar nepadarę ministrai, senatoriai, centriniai dignitoriai ir teisminiai seniūnai. Išimtis buvo padaryta tik rezidavusiems prie S. Leščinskio ir vykdžiusiems jo pavedimus. Pavietų pareigūnai, bajorai, magdeburginių miestų magistratų atstovai be jokių išimčių turėjo prisiekti reliacinuose suvažiavimuose vaivadijų ar pavietų konfederacijų maršalų, pulkininkų ar vėliavininkų aki-vaizdoje. Pastarieji vėliau buvo įpareigoti asmeniškai generalinės konfederacijos maršalui ir tarėjams šias priimtas iš piliečių priesaikas patvirtinti. Kariškiai turėjo prisiekti generaliniam regimentoriui. Tačiau jokia priesaika negalėjo atleisti nuo bausmės „išdavikų“, t. y. pasirašiusių Augusto III elekciją ir Varšuvos konfederaciją²².

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Ten pat.

²¹ Ten pat.

²² „...takowi ullo modo wykonaną przysięgą zaszczycać, tym barziewy ochraniać się nie będą, lecz rigori ac executioni pen <...> irremissibiliter sine ulla clementia subjacebunt”, ten pat.

Konfederacijos aktą pirmasis pasirašė jos generalinis maršalas Vitebsko vaivada M. Oginskis, po jo Vilniaus vyskupas Mykolas Zienkovičius (Zienkowicz), Smolensko vyskupas Boguslovas Korvinas Gosievskis (Gosiewski). Tarp signatarų buvo dar trys senatoriai: Smolensko kaštelionas Janas de Campo Scipionas, Polocko kaštelionas Mykolas Šemeta (Szemet), Naugarduko kaštelionas Antanas Oskierka (Oskierka); aštuoni centriniai dignitoriai: titulinis vyskupas Vilniaus sufraganas ir LDK referendorius Jurgis Kazimieras Ancuta (Ancuta), LDK sargybinis ir kariuomenės generalinis regimentorius A. A. Pociėjus, LDK iždininkis (*skarbný*) Jonas Odachovskis (Odachowski), LDK referendorius Dominykas Valavičius (Wołłowicz), LDK raštininkas Mykolas Juozapas Masalskis (Masalski), LDK vicetaurinininkas Aleksandras Pociėjus, LDK taurininkas Juozapas Ščytas (Szczytt), LDK instigatorių Stanislovas Antanas Bužinskis (Burzyński). Dauguma kitų konfederacijos kūrėjų buvo pavietų pareigūnai²³.

Konfederatų kova su Rusijos intervencine kariuomene ir Augusto III šalininkais

Rusijos intervencinės kariuomenės Lietuvoje vyriausiasis vadas generolas leitenantas Levas Izmailovas tuo metu buvo Kavarske. Sužinojęs apie LDK generalinės konfederacijos susikūrimą, jis paskelbė manifestą LDK gyventojams. Generolas aiškino, kad Rusija, norėdama išsaugoti taiką Europoje ir ramybę gretimoje valstybėje bei neleisti joje pažeisti konstitucijų ir teisių, turėjo įvesti į Respubliką savo kariuomenę. Tiems, kurie nepripažino savo valdovu Augusto III ir, anot rusų generolo, lieja kraują bei griaua gyventojų gerovę, L. Izmailovas grasino žadėdamas jų nepasigailėti, sulyginti jų namus su žeme, nepalikti nei žmonių, nei turto²⁴.

L. Izmailovas, surinkęs savo korpuso karius, balandžio 30 d. apleido Kavarską ir nužygiavo į Vilnių²⁵. LDK konfederatai ir jų kariuomenė, artėjant priešui, pasitraukė iš sostinės. Rusų kariuomenei užėmus Vilnių, buvo įgyvendintas Naugarduko vaivados M. F. Radvilos, Oršos pavieto pilies teismo raštininko P. Podbereskio ir Rusijos kariuomenės papulkininkio Georgo Lyveno (Liewen) sumanymas atkurti LDK Vyriausiojo Tribunolo veiklą. Jie išsirūpino tam reikalui Augusto III

²³ Ten pat.

²⁴ L. Izmailovo manifestas LDK gyventojams, Kavarskas, 1734 m. balandžio mėn. (diena nenurodyta) (kopija), *Rusijos valstybinis senųjų aktų archyvas* (toliau – *RVSAA*), f. 177, ap. 1, 1734 m., b. 16, l. 105.

²⁵ L. Izmailovo 1734 04 30 (19) pranešimas imperatorei Annai Ivanovnai, Kavarskas, ten pat, l. 104.

universalą²⁶. M. F. Radvila buvo išsiuntinėjęs universalą paviatų bajorams, kad šie sušauktų seimelius ir išrinktų deputatus į LDK Vyriausiąjį Tribunolą²⁷. Tribunolo sesija prasidėjo Vilniuje gegužės 10 d.²⁸, ją saugojo nuo priešininkų Vilniuje buvę Rusijos kariuomenės daliniai. LDK Vyriausiojo Tribunolo veiklos atnaujinimas buvo didelis Augusto III šalininkų ir Varšuvos konfederacijos laimėjimas.

LDK konfederatai ir regimentoriui A. A. Pociėjui pavaldi kariuomenė, vengdama susidūrimo su L. Izmailovo ir generolo majoro Rudolfo Augusto von Bismarcko vadovaujamais rusų daliniais, 1734 m. gegužės pradžioje iš Vilniaus nužygiavo į Ašmeną²⁹, vėliau pasitraukė dar toliau – į Naugarduko vaivadiją. Ten jie ketino apsistoti Augusto III šalininko M. F. Radvilos dvaruose³⁰. LDK konfederatų stovykla buvo įsteigta Koreličiuose bei jų apylinkėse³¹. Į ją rinkosi ir LDK paviatų bajorų būriai. Konfederatų karinės pajėgos išaugo beveik iki aštuonių tūkstančių žmonių³².

Čia toliau tęsėsi konfederatų veikla: konfederatų teismai ir t. t. Tačiau stovykloje bei konfederatų kariuomenėje trūko tvarkos ir drausmės. Buvo rengiamos didelės medžioklės, puotos. A. A. Pociėjus daug gėrė ir nelabai rūpinosi karine drausme. Kariuomenės dalinių vadai gyveno valstiečių pirkiose ir smuklėse. Karininkai, išskyrus vieną kitą stropesnę, patys savo būriams ir sargybų postams nevadovavo, o patikėjo tai vykdyti savo vietininkams. Kariams nereguliariai mokėjo atlyginimus³³, nes dauguma LDK bajorų nenorėjo patirti kokios nors finansinės naštos. Lėšų stygių konfederatų kariuomenė stengėsi kompensuoti plėšdama priešininkų dvarus, niokodama jų kaimus bei uždėdama jiems rekvizicijas, t. y. įvairias rinkliavas.

Vienas iš Augusto III šalininkų kariuomenės vadų Naugarduko vaivada M. F. Radvila ėmė ieškoti būdų, kaip patraukti į savo pusę LDK generalinės konfederacijos kariuomenės vadą A. A. Pocijų. 1734 m. gegužės pradžioje jis su šia užduotimi pasiuntė pas A. A. Pocijų vieną iš savo karininkų. Šis atvyko pas A. A. Pocijų ir pasiliko konfederatų stovykloje³⁴. L. Izmailovas taip pat pažadėjo

²⁶ L. Izmailovo 1734 03 30 (19) pranešimas imperatorei, Ukmergė, ten pat, l. 45–48.

²⁷ Ten pat.

²⁸ L. Izmailovo 1734 06 06 (05 26) pranešimas imperatorei, Vilnius, ten pat, b. 16, l. 120–121.

²⁹ *Pamiėtniki Marcina Matuszewicza...*, s. 34–35.

³⁰ L. Izmailovo 1734 06 06 (05 26) pranešimas imperatorei, Vilnius, *RVSAA*, f. 177, ap. 1, 1734 m., b. 16, l. 120–121.

³¹ *Pamiėtnik Tadeusza Ogińskiego...*, s. 70.

³² *Pamiėtniki Marcina Matuszewicza...*, s. 36.

³³ *Pamiėtnik Tadeusza Ogińskiego...*, s. 70–71.

³⁴ L. Izmailovo 1734 05 06 (04 26) pranešimas imperatorei, Skaruliai, *RVSAA*, f. 177, ap. 1, 1734 m., b. 16, l. 113–116.

A. A. Pociėjui Rusijos imperatorės palankumą, jei pereis į Augusto III ir Rusijos pusę³⁵.

Regimentoriaus A. A. Pociėjaus viltis nugalėti pamažu blėso. 1734 m. rugpjūčio mėn. jis pasiuntė savo bajorą pas M. F. Radvilą ir LDK kanclerį bei Augustą III rėmusios LDK kariuomenės dalies regimentorių Mykolą Servacijų Višnioveckį (Wiśniowiecki), kad sužinotų, kokiomis sąlygomis A. A. Pociėjus galėtų pasiduoti Augusto III malonei³⁶. Po Rusijos kariuomenės apsupties kapituliuvus Gdanskui ir S. Leščinskiui pabėgus į Prūsiją, A. A. Pociėjus Slanime perdavė konfederatų kariuomenės vadovybę savo broliui LDK vicetaurininkui A. Pociėjui. Pats su konfederacijos maršalu M. Oginskiu, paėmęs 3000 raitininkų, nutarė prasiveržti į Prūsiją ir ten susitikti su S. Leščinskiu³⁷. Tačiau jiems nepavyko, pasiekė tik Brestą³⁸. Tuo metu likę konfederatai 1734 m. rugpjūčio 19 d. netoli Sielco miestelio prie Jasioldos upės patyrė labai didelį pralaimėjimą³⁹.

Kovojava buvo ne tik ginklu, bet ir plunksna. Ypač įdomus yra jau minėtas prieš LDK konfederatus nukreiptas anoniminis publicistinis kūrinys „Konfederacija – kitaip 1734 m. balandžio pirmomis dienomis surengtas Vilniaus sąmokslas...“ Šios brošiūros autoriai tvirtino, kad S. Leščinskis buvo išrinktas neteisėtai, nes 1717 m. seimas jį paskelbė banita, sekvestravo jo turta ir atėmė teisę kada nors ateityje užimti Lenkijos karaliaus sostą. Buvo užsipultas ir primas Teodoras Potockis, kad nepaisė Rusijos ministrų įspėjimo nerinkti valdovu S. Leščinskį, o priešingai, remiamas prancūzų pinigais, tiek konvokaciniame, tiek elekciniame seime pasistengė, kad šis būtų išrinktas valdovu. Šio publicistinio kūrinio autoriai gynė Augusto III išrinkimo ir karūnavimo teisėtumą, kaltino LDK konfederatus krašto niokojimu, bajorų turto plėšimu ir priešininkų žudymu, taip pat retoriškai klausė, ar teisinga, kad dėl vieno asmens Respublikoje žuvo daug tūkstančių žmonių. Buvo pateikta ir kitų kaltinimų konfederatams bei teisintas Rusijos kariuomenės įvedimas į Respubliką⁴⁰. Kaip matyti iš brošiūros turinio, Augusto III šalininkai ją parašė ir išspausdino jau po Gdansko kapituliacijos (1734 m. liepos 9 d.) ir S. Leščinskio pabėgimo į Prūsiją (1734 m. birželio 27 d. pabėgo iš Gdansko, liepos 3 d. perėjo Prūsijos sieną, rugpjūčio 8 d. atvyko į Karaliaučių).

³⁵ Ten pat.

³⁶ L. Izmailovo 1734 08 16 (5) pranešimas imperatorei, Replis, ten pat, l. 189–190.

³⁷ M. M a t u s z e w i c z, min. veik., p. 41.

³⁸ Ten pat, p. 44.

³⁹ L. Izmailovo 1734 08 19 (8) pranešimas imperatorei, Sielcas, *RVSAA*, f. 177, ap. 1, 1734 m., b. 16, l. 192.

⁴⁰ Confederacya alias spisek Wileński w roku 1734 Primis Aprilis Uczyniony. Scaenice Per Glossam Refutatur, *MAB RS*, f. 148, b. 196.

LDK generalinės konfederacijos vadovybė iš anksto žinojo ketinimą kurti generalinę konfederaciją Lenkijos Karalystėje. Rugsjūčio mėn. Karaliaučiuje S. Leščinskis paskelbė atitinkamą universalą ir pasiuntė į Lenkiją savo įgaliotinius, turėjusius jam atstovauti lenkų konfederatų suvažiavime. Abu įgaliotiniai – Juozapas Sapiega ir Skirsnemunės seniūnas Antanas Eperijašas (Eperyaszy) buvo glaudžiai susiję su LDK konfederatais. 1734 m. spalio pabaigoje į rengiamą Lenkijos konfederatų suvažiavimą buvo pasiūsti du LDK konfederacijos pasiuntiniai: Upytės pavieto žemės teisėjas, rotmistras ir LDK generalinės konfederacijos tarėjas Motiejus Pranciškus Marcinkevičius (Marcinkiewicz) bei LDK išdininkas, Batakių seniūnas ir konfederacijos tarėjas J. Odachovskis. Atvykę į Sandomiero vaivadijoje esantį Dzikovo miestelį, 1734 m. lapkričio pradžioje jie pasirašė Dzikovo generalinės konfederacijos aktą. LDK konfederatų pasiuntiniai atvežė Lenkijos generalinės konfederacijos vadovybei laišką, kuriame rašyta apie LDK generalinės konfederacijos sukūrimą, linkėta lenkų konfederatams sėkmės, siūlyta lenkams kartu pasiūsti abiejų konfederacijų atstovus į Prūsiją pas S. Leščinskį⁴¹. LDK konfederacija deklaravo savo norą puoselėti karinę ir politinę vienybę su Lenkijos konfederatais, saugoti LDK ir Lenkijos uniją⁴².

Dzikoviečiai, kurių generalinės konfederacijos taryba lapkričio 15–25 d. rezidavo Kołbuszowoje, pasiuntė į Lietuvą atsakomąją pasiuntintybę – Michałą Szydłowski ir Stefaną Trembiński su atsakymu LDK konfederatams bei dar vienu laišku asmeniškai LDK konfederacijos maršalui M. Oginskiui. Lenkų konfederatai dėkojo už informaciją apie LDK generalinės konfederacijos veiklą, siūlė, esant būtinybei, abiem konfederacijoms susijungti į bendrą Lenkijos Karalystės ir LDK generalinę konfederaciją, o M. Oginskį bei regimentorių A. A. Pocięją kvietė atvykti į Jaroslavą, kur Dzikovo konfederacijos generalinė taryba ruošėsi perkelti savo rezidavimo vietą, ir dalyvauti šios tarybos darbe⁴³.

M. Oginskis ir A. A. Pocięjus į Jaroslavą neatvyko, tačiau LDK konfederacija nusiuntė laišką, datuotą 1735 m. sausio 5 d. Dzikoviečius sveikino su Adamo Tarło, Jasielsko seniūno, išrinkimu jų konfederacijos maršalu, žadėjo ištikimai ginti Stanislovą I ir palaikyti abipusius ryšius, informuoti apie įvykius. Tačiau nebuvo nė užsiminta apie suvažiavimą į bendrą generalinę tarybą. LDK ir Lenkijos konfederacijų ryšys liko paviršutiniškas. Buvo apsiribota solidarumo pareiškimais, vengiant patvaresnių formaliai įteisintų sąjungos ryšių⁴⁴. Matyt, LDK generalinės konfe-

⁴¹ S. T r u c h i m, min veik., p. 72, 76.

⁴² „<...> in unione animorum et armorum et in dissolubile nexu (išskirta mano. – F. S.) *confoederationis z Koroną polską <...>*“, ten pat, p. 68. Šioje S. Truchimo publikuotoje citatoje, matyt, įsvėlė klaida. Turėtų būti: „*et indissolubile nexu*“.

⁴³ Ten pat, p. 77, 81–82.

⁴⁴ Ten pat, p. 91.

deracijos vadovybė nenorėjo tapti priklausoma nuo dzikoviečių ir vykdyti jų nurodymus. Tikriausiai todėl M. Oginskis su A. A. Pocijumi ir nevyko į Jaroslavą.

LDK generalinė konfederacija pasiuntė į Karaliaučių pas S. Leščinskį savo pasiuntinius – LDK raštininką M. J. Masalskį ir konfederacijos maršalo sūnų karių dalinio vadą T. Oginskį. Jie turėjo prašyti iš karaliaus pinigų kariuomenei ir rūpintis gauti šautuvų. S. Leščinskis juos nuoširdžiai priėmė, bet neturėjo vekselių pinigams gauti, todėl misija nedavė rezultatų. Be to, pasiuntiniams iškilo pavojus – kreditoriai norėjo T. Oginskį Karaliaučiuje suimti dėl jo tėvo skolų. Todėl LDK konfederacijos pasiuntiniai skubiai sugrįžo į Lietuvą⁴⁵. Tai, kad LDK generalinė konfederacija negavo finansinės paramos, buvo didelė nesėkmė. Prie konfederacijos prisijungusių pavių šauktiniams trūko ginklų ir kariuomenės algoms – pinigų. Konfederatų kariuomenė nuolatinį lėšų, maisto ir pašarų trūkumą bandė kompensuoti kontribucijomis savo priešininkų dvaruose.

Susikonfederavę pavietai kvietė bajorus į visuotinį šaukimą. Tačiau šauktiniai nesužadino didesnio vaidmens. Bajorai nenoriai dalyvavo asmeniškai ginant S. Leščinskio sostą. Daugelis bajorų atsivedė į konfederatų kariuomenę valstiečius baudžiauninkus. Kautynių ir susidūrimų su Rusijos kariuomenės daliniais metu tie prievarta atvesti, blogai ginkluoti valstiečiai rekrutai išsibėgiodavo.

LDK generalinės konfederacijos kariuomenė buvo silpna. Jai buvo sunku priešintis Rusijos intervencinei kariuomenei bei pastarąją rėmusiai Augustui III ištikiškai LDK reguliariosios kariuomenės daliai. Prasidėjo dar ir permainos LDK konfederatų kariuomenės vadovybėje. 1734 m. pabaigoje susirgus regimentoriui A. A. Pocijui, vadovavimas laikinai atiteko LDK raštininkui M. J. Masalskiui. Jo vadovaujama kariuomenė 1734 m. gruodžio pabaigoje apleido LDK⁴⁶ ir išsidėstė Rytų Prūsijos pasienyje, Augustavo ir Ščiučino apylinkėse. Dalis konfederatų apsisėjo netoli Gardino. 1735 m. kovo pabaigoje į Prūsijos pasienį atžygiavo ir keli tūkstančiai Lenkijos konfederacijos kariuomenės, vadovaujami Voluinės vaivados Michała Potockio. Vėliau dalis lenkų konfederatų kariuomenės, nesulaukusi iš Karaliaučiaus žadėtos finansinės pagalbos, perėjo nedidelį Rytų Prūsijos teritorijos ruožą, įžengė į Varmiją ir čia apsisėjo, tikėdamasi baigti žiemoti ir sulaukti pinigų. Po kurio laiko šiuo pavyzdžiu pasekė ir LDK konfederatai, įsikūrę Varmijoje, Biskupeco apylinkėje⁴⁷. Ten konfederatai išbuvo keletą savaičių. Stovint prie Rešliaus miestelio, konfederacijos maršalas M. Oginskis atsiskyrė ir pasitraukė į Karaliaučių. Apie tokį bendrą jo ir Dzikovo konfederacijos maršalo A. Tarlo ketinimą

⁴⁵ *Pamiętnik Tadeusza Ogińskiego...*, s. 73.

⁴⁶ M. M a t u s z e w i c z, min. veik., p. 52–53.

⁴⁷ S. A c h r e m c z y k, Warmia wobec wydarzeń z lat 1733–1736, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 1985, nr 1–2, s. 46–47.

Karaliaučiuje buvo žinoma jau vasario pabaigoje⁴⁸. Maršalams emigravus, Rytų Prūsijoje atsirado tartum vyriausybė egzilyje – čia buvo karalius ir aukščiausia LDK bei Lenkijos vadovybė. Ten pat, palikę savo dalinius, traukėsi ir daugelis kitų LDK bei Lenkijos konfederatų, tarp jų LDK stalininkas Petras Sapiega⁴⁹. Varmija pasirodė nesanti saugi vieta konfederatams. Į ją įsiveržė rusų daliniai, vadovaujami generolų Birono ir L. Izmailovo, keliuose susidūrimuose sumušė konfederatus ir juos persekiodami net peržengė Rytų Prūsijos sieną. Imta ruoštis S. Leščinskio ir konfederatų vadovybės pasitraukimui iš Karaliaučiaus, nes buvo bijomasi tolesnio rusų puolimo Rytų Prūsijoje, bet šie pasitraukė⁵⁰. Rusams puolant, Varmijoje paliko savo kariuomenę regimentorius A. A. Pociėjus. Jis vėl perdavė vadovybę M. J. Masalskiui, o pats pasitraukė į Prūsiją. Prieš išvykdamas, A. A. Pociėjus leido konfederatų dalinių vadams pasirinkti: vykti atgal į LDK ir ten toliau tęsti kovą, pasitraukti į Prūsiją ar išsiskirstyti. Teisindamasis liga, į Prūsiją pasitraukė ir lenkų konfederatų kariuomenės vadas M. Potockis.

LDK konfederatų kariuomenės likučiai per Rytų Prūsijos teritoriją vėl grįžo į Mazovijos šiaurę. Čia toliau tęsėsi permaininga vadovybė. Prie Kolno miestelio jau M. J. Masalskis atsisakė vadovavimo ir pavedė jį LDK lauko sargybiniui Martynui Antanui Paškovskiui Lanckoronskiui (Paszkowski Lanckoroński), o pats taip pat pasitraukė į Karaliaučių. Tuo metu konfederatų kariuomenė jau beveik nebeegzistavo. Dauguma karių išsiskirstė. Pats M. A. Paškovskis su dalimi konfederatų nuvyko į Lomžos apylinkių girias ir čia kartu su vietiniais partizanais, vadinamaisiais kurpiais, tęsė kovą. Pulkininkas A. Eperiašas su savo daliniu pasiekė Moldovą ir bandė priešintis pasienio regione, turkų kontroliuotos Chotino tvirtovės apylinkėse. LDK teritorijoje prieš Rusijos kariuomenę ir Augusto III šalininkus toliau kovėsi tik konfederacijos maršalo sūnaus T. Oginskio dalinys. Tačiau puolamas iš visų pusių dalinys nuolat mažėjo. Vis daugiau karių dezertyravo. 1735 m. gegužės mėn. Liubiniče – trijų mylių atstumu nuo Bobruisko T. Oginskis paleido savo karius į namus ir taip baigė neperspektyvią kovą, o pats, slapstydamasis nuo priešų, 1735 m. liepos viduryje pasiekė Prūsijos sieną, sėkmingai ją perėjo ir atsidūrė Tilžėje. Vėliau nuvyko į Karaliaučių⁵¹.

Lenkijos Karalystėje Dzikovo konfederacija taip pat silpo. Ypač trūko pinigų karių algoms. Nuo kariuomenės atsiskirdavo po dešimt ar dvidešimt karių ir perei-

⁴⁸ F. M. Ossoliński do J. A. Załuskiego, Królewiec 24 02 1735, *Korespondencja Józefa Andrzeja Załuskiego 1724–1736*, opr. B. S. Kupść, K. Muszyńska, Wrocław, 1967, s. 261.

⁴⁹ F. M. Ossoliński do J. A. Załuskiego, Królewiec 29 03 1735, *Korespondencja Józefa Andrzeja Załuskiego*, s. 299.

⁵⁰ S. A c h r e m c z y k, Emigranci polscy w Królewcu w XVIII wieku, *Studia Warmińskie*, 1995, t. XXXII, s. 195.

⁵¹ *Pamiętnik Tadeusza Ogińskiego...*, s. 81–83.

davo į Augusto III pusę. 1735 m. pavasarį daugelis Dzikovo konfederatų bei dalis jų kariuomenės pasitraukė į Prūsiją.

LDK konfederatų veikla emigracijoje

Pradžioje LDK ir Dzikovo konfederatai Karaliaučiuje rinkdavosi į savo sesijas atskirai. Joms pirmininkaudavo savi maršalai. Tarp abiejų konfederacijų nebuvo visiško sutarimo. Kai Dzikovo konfederacijos maršalas A. Tarlo pakvietė abiejų konfederacijų vadovus tartis pas jį, lietuviai neatvyko. Jie pareikalavo, kad lenkai ateitų pas juos. Pagaliau abi pusės sutarė rinktis neutralioje vietoje. Nuo 1735 m. gruodžio 5 d. bendri LDK ir Lenkijos konfederatų posėdžiai vykdavo jėzuitų bažnyčioje⁵².

Manoma, kad prieglobstį Rytų Prūsijoje surado apie du tūkstančius bajorų⁵³. Prie pasitraukusių konfederatų prisidėjo pavieniai bajorai ir didikai, atvykę į Prūsiją. Iš įtakingesnių LDK emigrantų minėtini Vilniaus vyskupas, Žemaitijos vyskupas Aleksandras Horainas (Horain), abiejų kapitulų narių dauguma, Merkinės seniūnas Antanas Kazimieras Sapiega⁵⁴. Tarp pabėgėlių vyravo kariškiai. Dauguma norėjo likti Karaliaučiuje, arčiau S. Leščinskio. Tačiau prūsų valdžia juos, ypač kariškius, stengėsi išskirstyti po provinciją. Dalis konfederatų grįžo į LDK. Kai kurie jų ketino vykti per Tilžę į Žemaitiją ir tęsti kovą⁵⁵. Tačiau šis sumanymas nebuvo įgyvendintas.

Būdami emigracijoje, konfederatai idėmiai stebėjo įvykius Respublikoje. Tai atsispindėjo jų veikloje ir sesijų nutarimuose. Kai Augustas III nusprendė Varšuvoje 1735 m. rugsėjo 27 d. sušaukti pacifikacinį seimą, LDK ir Dzikovo konfederacijos nedelsdamos paskelbė bendrą manifestą „Respublikai ir visai Europai“, kuriame protestavo prieš pacifikacinį seimą, teigė, kad nepripažins Augusto III ir liks ištikimos teisėtai išrinktam valdovui Stanislovui I⁵⁶. Sukviestas 1735 m. rugsėjo 27 – lapkričio 8 d. pacifikacinis seimas baigėsi nesėkmingai. Jame dalyvavo daug S. Leščinskio šalininkų, kurie pareikalavo išvesti iš Respublikos Rusijos ir Saksonijos kariuomenes ir protestuodami neleido išrinkti seimo maršalo. Seimas išsiskirstė nepradėjęs darbo.

⁵² A. M. W o d z i ń s k i, Król Stanisław Leszczyński w gościnie Pruskiej, *Rocznik Gdański*, 1937, t. XI, s. 203; S. T r u c h i m, min. veik., p. 125.

⁵³ S. A c h r e m c z y k, Emigranci polscy w Królewcu w XVIII wieku, s. 193.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ S. T r u c h i m, min. veik., p. 112.

⁵⁶ Ten pat, p. 115.

Po pralaimėjimo ginkluotoje kovoje vienintelė konfederatų ir S. Leščinskio viltis buvo Prancūzija. Todėl jie atidžiai sekė karo veiksmus tarp Austrijos ir Prancūzijos, vykusius prie Reino ir Italijoje. Prancūzija panaudojo savo tikslams S. Leščinskio ir konfederatų susitelkimą Prūsijoje. Jie bet kada galėjo vėl įsijungti į ginkluotą kovą prieš Augustą III ir tokiu būdu surišo Rusijos kariuomenės jėgas Respublikoje, neleisdami jai paremti Austrijos kare prieš Prancūziją. Iš Versalio gautais pinigais S. Leščinskis 1735 m. balandžio mėn. parėmė tuo metu Varmijoje buvusią LDK konfederatų kariuomenę 200 tūkst. livrų⁵⁷. Prancūzija nuo 1734 m. pabaigos iki 1735 m. rugsėjo persiuntė 1200 tūkst. livrų į Karaliaučių finansuoti ten S. Leščinskio ir konfederatų veiklą⁵⁸.

Prancūzai draudė S. Leščinskiui pranešinėti konfederatams apie siunčiamų sumų dydį. Šiais pinigais disponavo S. Leščinskis kartu su L'Anglais, Cambray kanaaninku, atvykusi į Karaliaučių 1734 m. gruodžio mėn. pradžioje ir įgaliotu atstovauti čia Prancūzijos politikai⁵⁹. S. Leščinskis palaikė ryšius su Versaliu per kanaaninką ir prancūzų ambasadorių Berlyne markizą Joachimą Chétardie. Tačiau nuo 1736 m. pradžios Prancūzija beveik nebesiuntė pinigų konfederatams į Karaliaučių.

Pasitraukusių į Prūsiją konfederatų padėtis buvo sunki, dauguma jų visiškai neturėjo pinigų. Lėšų, kurias gaudavo S. Leščinskio dvaras Karaliaučiuje, nepakako. Konfederatai buvo priversti iš vietinių pirklių ir gyventojų skolintis pinigų. S. Leščinskis kreipėsi į Karaliaučiaus miestiečius, prašydamas suteikti pabėgėliams kreditus ir garantavo, kad pinigai bus gražinti.

Konfederatai ir pats S. Leščinskis silpnai orientavosi Europos politikoje, pervertino Prancūzijos paramą. Daug vilčių buvo dėta į Prancūzijos sutartį su S. Leščinskiu bei į jį rėmusiomis generalinėmis konfederacijomis, pasirašytą 1735 m. rugsėjo 28 d. Tačiau paaiškėjus neįpareigojančiam sutarties turiniui, konfederacijų tarybos nenorėjo jos net ratifikuoti. Nusileido, kai S. Leščinskis patikino gausias piniginių subsidijų ir 30 tūkst. prancūzų kareivių pagalbinį korpusą⁶⁰. Todėl toks didelis ir netikėtas smūgis konfederatams buvo Vienoje 1735 m. spalio 3 d. pasirašytos paliaubos tarp Austrijos ir Prancūzijos. Pradžioje nenorėta tikėti („mówią, że to bajki“)⁶¹. 1735 m. gruodžio 6 d. Piotras Orlikas (Orlik) į Karaliaučių atvežė tos preliminarinės taikos punktų nuorašą. Iliuzijos išsisklaidė. Vienas iš sutarties punktų numatė, kad Stanislovas I turi atsižadėti sosto⁶².

⁵⁷ E. C i e ś l a k, *Stanisław Leszczyński*, Wrocław, 1994, s. 182.

⁵⁸ Ten pat, p. 163.

⁵⁹ Ten pat, p. 153–154.

⁶⁰ S. A c h r e m c z y k, *Emigranci polscy w Królewcu w XVIII wieku*, s. 196.

⁶¹ Ten pat; W. H. Sierakowski do J. A. Załuskiego, Królewiec 18 10 1735, *Korespondencja Józefa Andrzeja Załuskiego*, s. 478.

⁶² S. T r u c h i m, *min. veik.*, p. 122.

Nors Prancūzija kare su Austrija pasiekė šiokių tokių laimėjimų, o Versalio diplomatijai pavyko užsitikrinti Anglijos ir Olandijos neutralumą, tačiau jai nepasisekė sudaryti veiksmingos valstybių koalicijos, galėjusios sėkmingai tęsti karą su Rusija ir Austrija. Todėl Vienos derybų metu abi pusės turėjo eiti į kompromisą. Prancūzija pripažino Pragmatinę sankciją ir sutiko neberemti Stanislovo I bei konfederatų. Austrija sutiko, kad prancūzų kariuomenės užimtos Lotaringijos ir Baro kunigaikštystės būtų atiduotos valdyti S. Leščinskiui iki gyvos galvos, o po jo mirties atitektų Prancūzijai. S. Leščinskis pagal Vienoje pasirašytas paliaubas turėjo atsisakyti savo pretenzijų į Lenkijos sostą ir atsisakyti sosto. Nors Lotaringiją ir Baro jis gavo valdyti kaip kunigaikštis, tačiau jam buvo palikta teisė tituluotis karaliumi. Respublikoje valdovu buvo pripažintas Augustas III. Sutartyje konfederatų reikalai buvo minimi labai trumpai. Jiems buvo garantuojama visuotinė amnestija⁶³.

1735 m. gruodžio 19 d. abiejų konfederacijų sesijoje LDK raštininko M. J. Masalskio siūlymu buvo nutarta atkalbėti S. Leščinskį, kad neatsisakytų sosto. Konfederatai baiminosi, kad jis, anksčiau garantavęs už imamus kreditus, dabar nepalikėtų pabėgėlių likimo valiai. Mainais už politinį prieglobstį didikai dar buvo susisaistę pažadais Prūsijos karaliui duoti po du ir daugiau „milžinų“ jo kariuomenei. Kreditoriai ėmė griežtai reikalauti grąžinti skolas. Prancūzijos siūstų pinigų nepakako, o konfederatai gauti jų iš niekur kitur negalėjo. Todėl jie pabandė ištraukti iš Lenkijos iždininko Franciszeko Maksymiliano Ossolińskio paslaptį, kur jis paslėpė Karalystės iždą, bet jiems nepavyko⁶⁴.

Buvo akivaizdu, kad konfederatai savo kovą pralaimėjo. Dabar konfederatai ginčijosi su Augusto III šalininkais ne dėl to, ar Stanislovui I atsižadėti sosto, bet dėl to, kokių būdu Stanislovas I turėtų tai padaryti. Konfederatų siūlytas sosto atsižadėjimo būdas buvo nepriimtinas Rusijai. Ji baiminosi, kad Respublikoje vėl gali kilti neramumai. Konfederatai derybose dėl Stanislovo I atsižadėjimo sosto LDK raštininko M. J. Masalskio ir Liublino vaivados Jano Tarłos siūlymu buvo linkę pasinaudoti Prūsijos tarpininkavimu⁶⁵.

Su Prūsija konfederatai siejo daug nepagrįstų vilčių, kurias žadino Berlyno pabrėžtinai demonstruojamas priešiškus Saksonijai ir palankumas S. Leščinskiui. Garsėjantis savo šykštumu Prūsijos karalius Friedrichas Wilhelmas I suteikė jam asmeninę apsaugą, skyrė 300 talerių mėnesinę pensiją ir apgyvendino Karaliaučiaus pilyje. Savo pagarbos karaliui pabėgėliui ir palankumo konfederatams gestais

⁶³ E. C i e ś l a k, min. veik., p. 171.

⁶⁴ S. T r u c h i m, min. veik., p. 126–127.

⁶⁵ Ten pat, p. 127.

džiugino pabėgėlius ir Prūsijos sosto įpėdinis⁶⁶. Pasitikejimą Prūsijos karaliumi sustiprino ir jo sėkmingos pastangos įtikinant S. Leščinskį nenusileisti ir panaudoti savo šalininkus tam, kad neleistų Augusto III sušauktam 1735 m. pacifikaciniam seimui sėkmingai pradėti veikti. Tačiau palankumas buvo apsimestinis, o Berlyno motyvai – savanaudiški.

Dar 1732 m. Prūsijos karalius siūlė Augustui II mainais už paramą pastarojo sūnui siekiant Respublikos karaliaus karūnos perleisti Prūsijai Lenkijos Pamarį, t. y. faktiškai pateikė Lenkijos-Lietuvos valstybės padalijimo projektą. Jau išiplieskus tarpvaldžio vidaus kovoms, Berlynas tikėjosi mainais už Augusto III pripažinimą išgauti teritorinių nuolaidų iš Saksonijos bei Lenkijai priklausiusį Elbingą. Nors Austrijos imperatorius įkalbinėjo Augustą III priimti šias sąlygas, 1734 m. pradžioje Augustas III jų atsisakė⁶⁷.

Tada Friedrichas Vilhelmas I nusprendė, kad norimas teritorines nuolaidas greičiau išgaus iš priešingos stovyklos, todėl ir suteikė Prūsijoje politinį prieglobstį Stanislovui I ir jo šalininkams. Su S. Leščinskiu Karaliaučiuje buvo vedamos slaptos nuo kitų konfederatų derybos dėl perleidimo Respublikos žemių, skyrusių Brandenburgą nuo Rytų Prūsijos. O Kuršo kunigaikštystę Prūsijos karalius norėjo išgauti savo jaunesniajam sūnui. Vėliau Berlynas apsiribojo reikalavimu žemių ruožo tarp Brandenburgo ir Prūsijos, į kurį turėjo patekti Elbingo ir Branevo miestai. Garantijas, kad išsipareigojimas perleisti teritorijas bus tikrai įvykdytas, turėjusi suteikti Prancūzija. S. Leščinskis išsisuko nuo formalių išsipareigojimų teisindamasis, kad karalius Respublikoje neturi įgaliojimų priimti tokius sprendimus⁶⁸.

Friedrichas Vilhelmas I tikėjosi išpešti naudos ir iš Prancūzijos–Austrijos karo, mat pretendavo į Jūlichio bei Bergo grafystes Reino žemėje – Vokietijos Vakaruose, be to, planavo iš Habsburgų atimti Sileziją. Galiausiai tikėjosi, kad Respublika pripažins jam Prūsijos karaliaus titulą. Tačiau Respublika tai padarė tik 1764 m.

Sužinojęs apie preliminarines paliaubas, nepateisinusias Berlyno lūkesčių, Friedrichas Vilhelmas I pakeitė savo elgesį su pabėgėliais Rytų Prūsijoje. Pirmiausia uždraudė konfederatams teikti kreditus. Karaliaučiaus magistratas paskelbė šį karaliaus nurodymą⁶⁹. Kad apsitraustų nuo skolingų konfederatų pabėgimo, prūsų kariuomenės vadas Rytų Prūsijoje generolas leitenantas Johannas von Kattas, vykdy-

⁶⁶ S. A c h r e m c z y k, *Emigranci polscy w Królewcu w XVIII wieku*, s. 192.

⁶⁷ J. S t a s z e w s k i, *Emigracja polska w Prusach Księżęcych. Przyczynę do historii stronnictwa pruskiego w Polsce w XVIII wieku*; J. S t a s z e w s k i, „*Jak Polskę przemienił w kraj kwitnący...*“: *Szkice i studia z czasów saskich*, Olsztyn, 1997, s. 158–159.

⁶⁸ Ten pat; A. M. W o d z i ņ s k i, *min. veik.*, p. 177–203; S. A c h r e m c z y k, *Emigranci polscy w Królewcu w XVIII wieku*, s. 192.

⁶⁹ E. C i e ś l a k, *min. veik.*, p. 170.

damas savo karaliaus reskripto (1735 m. gruodžio 17 d.) reikalavimus⁷⁰, leido konfederatams išvykti iš Prūsijos tik su specialiais jo pasirašytais pasais. Prūsų civilinei bei karinei valdžiai buvo liepta tiksliai vykdyti šį įsakymą ir neleisti konfederatams slapta išvykti iš provincijos⁷¹. 1736 m. sausio pradžioje generolas J. Kattas pareikalavo iš reziduojančių Karaliaučiuje didikų greičiau įvykdyti savo pažadus duoti po du aukštaūgius prūsų kariuomenei. Konfederatams nebeleido net išeiti iš Karaliaučiaus pro miesto vartus. Jie pasidarė tarytum suimtieji, kai kurie ėmė susirašinėti su priešingos pusės žymesniais asmenimis ir savo artimaisiais Respublikoje prašydami iš jų paramos⁷².

1735 m. lapkričio 28 d. Prancūzijos karalius Liudvikas XV ir jo užsienio reikalų ministras Chauvelin'as Germain'as Louis išsiuntė laiškus S. Leščinskiui ir kanauninkui L'Anglais su tikslia informacija apie savo susitarimus Vienoje. Laiškai pasiekė adresatus apie gruodžio 10 d.⁷³ Liudvikas XV savame laiške įdėjo S. Leščinskio atsisakymo sosto akto projektą, palikdamas teisę padaryti pataisas. L'Anglais pasirašytą sosto atsisakymo aktą nedelsdamas turėjo išsiųsti į Versalį. Pasirengimus sosto atsisakymui buvo liepta laikyti paslapyje nuo konfederatų⁷⁴. S. Leščinskis sutiko su Prancūzijos monarcho valia. 1736 m. sausio 27 d. slapta pasirašė sosto atsisakymo aktą ir universalą, atleidžianti jo valdinius nuo jam duotos ištikimybės priesaikos⁷⁵. Kai kitą dieną konfederacijų taryboje S. Leščinskis pranešė apie savo padarytus žingsnius, konfederatai nenorėjo apie tai girdėti. Nesutikdami su sosto atsisakymu, jie neleido net perskaityti akto.

S. Leščinskis, atsisakęs sosto, dar kurį laiką liko Karaliaučiuje. To pageidavo Prancūzijos karalius, tikėdamasis, kad jo buvimas bus naudingas prancūzams kaip papildoma poveikio priemonė derybose Vienoje. Po pirmosios paliaubų sutarties tarp Prancūzijos ir Austrijos pasirašymo derybos dar tęsėsi iki 1738 m. lapkričio 18 d., kai buvo pasirašyta trečioji, galutinė, Vienos sutartis. Tik 1736 m. gegužės 5 d. S. Leščinskis kartu su L'Anglais ir nedideliu būreliu savo šalininkų apleido Karaliaučių ir per Berlyną išvyko į Prancūziją⁷⁶.

Anuometinė Rusijos imperijos politinė ir karinė ekspansija buvo nukreipta prieš Respubliką ir Turkiją. Respublikoje ji pasiekė laimėjimą – į karaliaus sostą pavyko pasodinti nuo Peterburgo valios priklausomą Augustą III. O 1735 m. Rusija, pa-

⁷⁰ J. S t a s z e w s k i, min. veik., p. 160.

⁷¹ E. C i e ś l a k, min. veik., p. 174.

⁷² S. T r u c h i m, min. veik., p. 127–128.

⁷³ E. C i e ś l a k, min. veik., p. 170.

⁷⁴ Ten pat, p. 171.

⁷⁵ Ten pat, p. 173.

⁷⁶ Ten pat, p. 181.

sinaudodama turkų nesėkme kare su persais, pradėjo karą ir su Turkija. Todėl Rusija ėmė stengtis, kad Respublikoje greičiau įsivyratų ramybė ir sustiprėtų Augusto III padėtis, Vakarų Europos valstybės pripažintų Augustą III. Užbaigti konfliktą Respublikoje trukdė Prūsijoje susitelkę konfederatai, todėl Augustas III ir jo patarėjai siekė, kad konfederatai sugrįžtų į Respubliką ir pasiduoėtų jo malonei, o Rusija šiuos planus rėmė.

Konfederatų veiklą Karaliaučiuje atidžiai stebėjo Rusijos pasiuntinys Varšuvoje baronas Hermannas Keyserlingas. 1734 m. pabaigoje jis pasiūlė planą, kaip užbaigti konfliktą Respublikoje. Pasiuntinys didelę reikšmę teikė tarpininkavimui. Gera pradžia turėjo tapti Rusijos imperatorės manifestas, išaiškinantis ir pateisinantis Rusijos veiksmus Respublikoje bei patikinantis, kad išgalėjus taikai rusų kariuomenė bus išvesta. Toks manifestas iš tikrųjų buvo paskelbtas 1734 m. gruodžio mėnesį. Be to, H. Keyserlingas siūlė patraukti konfederatus į Augusto III pusę pinigais ir pažadais suteikti pareigybes bei seniūnijas⁷⁷.

LDK generalinės konfederacijos paleidimas

1735 m. pabaigoje Rusijos pasiuntiniui pavyko užmegzti pirmuosius ryšius su Karaliaučiuje apsistojusiais konfederatais. Čia jam padėjo Rusijos rezidentas Karaliaučiuje Gofratas Belkas. Tačiau konfederatai norėjo derėtis tiesiogiai su Augusto III igaliojiniais. Apie tokią konfederatų valią rezidentas G. Belkas 1735 m. gruodžio 24 d. rašė H. Keyserlingui. Rusijos pasiuntinys nedelsdamas informavo Augustą III, tačiau karalius nesutiko siųsti į Karaliaučių savo komisarus⁷⁸.

H. Keyserlingas 1736 m. sausio 4 d. rašė G. Belkui, kad Augustas III nepripažįsta konfederatų kaip Respublikos dalies ir dėl to negali su jais tartis. Tokių derybų nenumatė ir Vienos paliaubų sutartis. Todėl Rusijos pasiuntinys siūlė pranešti apie tai konfederatams ir stengtis įtikinti juos, kad jie pripažintų savo valdovu Augustą III ir atvyktų į Varšuvą. H. Keyserlingas pasiuntė G. Belkui ir keletą pasų, kuriuos pastarasis galėtų duoti norintiems taip pasielgti konfederatams. Be to, G. Belkui buvo rašoma, kad Respublikoje visos vaivadijos ir pavietai nuo konfederacijų jau atsimitė ir savo valdovu pripažino Augustą III. Pastarąjį teisėtu karaliumi pripažino ir Romos popiežius. Šią žinią rusų rezidentas taip pat turėjo paskelbti konfederatams⁷⁹. Matyt, G. Belkas kiek anksčiau buvo pranešęs apie LDK konfederacijos

⁷⁷ E. S z k l a r s k a, Próby pacyfikacji Rzeczypospolitej w latach 1734–1736. Zabiegi o pozyskanie stronników Leszczyńskiego dla obozu Wettyna, *Rocznik Gdański*, 1986, t. XLVI, s. 173.

⁷⁸ H. Keyserlingo 1736 01 04 laiškas (kopija) G. Belkui, Varšuva, *RUPA*, f. RSL, ap. 79/1, 1736 m., b. 8, l. 14–18.

⁷⁹ Ten pat.

maršalo M. Oginskio ir jo sūnaus reikalavimą suteikti jaunajam T. Oginskiui LDK rūmų maršalo pareigybę. Rusijos pasiuntinys dabar apgailestavo, kad apie šį reikalavimą sužinojo per vėlai, pareigybė jau buvo atiduota Ignui Zavišai (Zawisza)⁸⁰. Šis epizodas rodo, kad LDK konfederacijos maršalas nebematė prasmės toliau priešintis Augustui III ir ėmė rūpintis savo šeimos reikalais.

1736 m. pradžioje H. Keyserlingas ir M. Oginskis ėmė susirašinėti⁸¹. Be to, G. Belkas pastoviai H. Keyserlingui pranešinėjo apie konfederatų veiklą ir jų nuotaikas. Todėl Rusijos pasiuntinys buvo gerai informuotas ir galėjo pasirinkti tinkamą veiksmų taktiką. 1736 m. sausio mėn. viduryje M. Oginskis atsiuntė H. Keyserlingui savo siūlymus, kaip išspręsti LDK konfederatų problemą⁸². Juose jis reikalavo, kad Augustas III ir Rusijos pasiuntinys laiduotų sugrįžtantiems LDK konfederatams asmens saugumą, garbę ir turto neliečiamybę. Siūlė paskelbti seime visuotinę amnestiją, kad prieš jį, kaip konfederacijos maršalą, patarėjus ir regimentorių A. A. Pocięjų už egzekucijų metu paimtus pinigus, maistą ir pašarus būtų nutrauktos bylos teismuose, o tie, kurie laiko save jų nuskriaustais, nekerštautų. Prašė, kad rusų kariuomenė nebevykdytų egzekucijų konfederatų dvaruose, o kunigaikščio M. S. Višnioveckio ir Naugarduko vaivados M. F. Radvilos kariuomenė neberinktų LDK nuo dūmo po tris efimkas. Ragino iš nusiaubtų, sudegintų ir kitų dvarų išvestus žmones sugrąžinti į jų gyventas vietas. M. Oginskis norėjo, kad Gardino ir Mogiliavo ekonomijos būtų atleistos dvejiems metams nuo visų prievolių. LDK konfederatų vadovas prašė H. Keyserlingo, kad tas pasistengtų gauti 5000 auksinių červonų ir atsiųstų Rusijos rezidentui G. Belkui į Karaliaučių vekselį gauti šią sumą. Tie pinigai, anot M. Oginskio, buvo reikalingi sumokėti skolintojams už duotus konfederatams kreditus. Tik sumokėję skolas pabėgėliai galės sugrįžti į Respubliką. Siūlymuose buvo skundžiamasi Prūsijos karaliumi, kuris draudė konfederatams išvykti iš Prūsijos nedavus dviejų aukštaūgių. M. Oginskis prašė, kad rezidentas G. Belkas kreiptųsi dėl to į generolą J. Kattą. Jei ir tai nepadėtų, tada, LDK konfederacijos maršalo manymu, reikėtų pačių Rusijos imperatorės ir Augusto III pastangų paveikti prūsų karalių⁸³.

H. Keyserlingas atsakė, kad visuotinės amnestijos paskelbimas seime atleis konfederatus nuo bet kokios atsakomybės už padarytus veiksmus vidaus karo metu. Be to, jei Respublikoje įsivyras taika, tai rusų kariuomenė nebevykdys egzekucijų,

⁸⁰ Ten pat.

⁸¹ H. Keyserlingo 1736 01 19 pranešimas imperatorei, Varšuva, *RUPA*, f. RSL, ap. 79/1, 1736 m., b. 8, l. 47–48.

⁸² Ten pat.

⁸³ M. Oginskio 1736 m. sausio mėn. siūlymų punktai ir H. Keyserlingo atsakymas į juos, Karaliaučius, Varšuva, ten pat, l. 50–51.

nes bus išvesta iš Respublikos. H. Keyserlingas teigė, kad imperatorė ir Augustas III negali kreiptis į Prūsijos karalių dėl konfederatų, kol tie nepripažins savo valdovu Augusto III. Žadėjo, kad visus kitus siūlymuose keliamus reikalus išspręs karalius⁸⁴.

Tuo metu prasidėjo neišvengiamas procesas, kai ir žymesni emigracijoje atsidūrę konfederatai ėmė pripažinti Augustą III. Vienas pirmųjų taip pasielgė Vilniaus vyskupas M. Zienkovičius. Jau 1735 m. rugsėjo pradžioje jis reiškė savo nusivylimą prancūzais ir žadėjo, jei iki žiemos Prancūzija nesuteiks realios pagalbos, grįžti į kraštą⁸⁵. 1735 m. pabaigoje vyskupas pripažino Augustą III teisėtu valdovu ir iš Karaliaučiaus sugrįžo į Vilnių. Beje, nedavęs dviejų aukštaūgių⁸⁶. Matyt, todėl 1736 m. sausio mėn. J. Kattas kvietė vyskupą grįžti į Karaliaučių tarsi tartis su kitais didikais ir net pasiuntė vyskupui pasą. H. Keyserlingas galimam vyskupo sugrįžimui į Karaliaučių nepritarė. Manė, kad prūsai nori vyskupą vėl patraukti prie konfederatų⁸⁷.

Su Rusijos pasiuntiniu ėmė tartis ir Lenkijos konfederatai. Vienas iš Dzikovo konfederacijos šulų – Liublino vaivada J. Tarło 1736 m. sausio mėn. pakvietė H. Keyserlingą į susitikimą prie Prūsijos sienos. Vaivada rašė norįs, kad Respublikoje įsiviešpatautų taika. H. Keyserlingas pasimatymo atsisakė, bet priprašė Mazovijos vaivadą Stanisławą Poniatowskį, kad tas vyktų jo vietoje⁸⁸. S. Poniatowskis susitiko su J. Tarło⁸⁹. Šis susitikimas stipriai paveikė tolesnę Karaliaučiuje susibūrusių konfederatų nuostatą. Liublino vaivada pranešė H. Keyserlingui, kad norėtų atvykti į Varšuvą, ir paprašė pasų bei saugumo garantijų⁹⁰. H. Keyserlingas nedeldamas apie tai informavo Augustą III ir nusiuntė rezidentui G. Belkui Liublino vaivadais skirtus pasus⁹¹. A. A. Pociėjus 1736 m. sausio 26 d. H. Keyserlingo taip pat paprašė paso ir saugumo garantijų, žadėdamas atvažiuoti į Varšuvą⁹².

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ „Ks. bp wileński, wojewoda wołyński, wojewoda bełski similater już się tu z tym sonora voce klarygują, jezeli od Francji przed zimą co pomyślnego in rem iustae causae nie stanie się, wszyscy do Warszawy pospieszą salwując fortuny swoje a nie mając tu o czym dalszego tak uprzykrzonego prowadzić życia“, – F. M. Ossoliński do J. A. Załuskiego, Królewiec 9 IX 1735, *Korespondencja Józefa Andrzeja Załuskiego*, s. 452–453.

⁸⁶ H. Keyserlingo 1736 01 19 pranešimas imperatorei, Varšuva, *RUPA*, f. RSL, ap. 79/1, 1736 m., b. 8, l. 34–37.

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ S. Poniatowskio 1736 m. sausio (be dienos) laiškas (kopija) H. Keyserlingui, b. v., ten pat, l. 66–70.

⁹⁰ H. Keyserlingo 1736 01 23 pranešimas imperatorei, Varšuva, ten pat, l. 58–60.

⁹¹ Ten pat.

⁹² A. A. Pociėjaus 1736 01 26 laiškas (kopija) H. Keyserlingui, Karaliaučius, ten pat, l. 100.

1736 m. vasario 1 d. į Varšuvą atvyko Vitebsko vaivados sūnus T. Oginskis. Jis pranešė Rusijos pasiuntiniui, kad jo tėvas ir kiti Karaliaučiuje esantys lietuviai linkę atvykti į Varšuvą, jei tik jiems pavyks iš ten išsilaisvinti. Tam būtinai reikalingi pinigai⁹³. H. Keyserlingas pasirūpino, kad prašomus 5000 aukso červoncu suteiktų Augustas III. Tik karalius nenorėjo pats tų pinigų duoti konfederatams, o prašė, kad šiuo reikalu tarpininkautų Rusijos pasiuntinys. Norėjo, kad konfederatai manytų, jog tuos pinigus gauna ne iš jo, bet iš Rusijos⁹⁴.

H. Keyserlingas nusiuntė Vitebsko vaivadaį į Karaliaučių Augusto III pripažinimo akto projektą ir instrukciją G. Belkui⁹⁵. Tačiau netrukus sužinojo, kad LDK konfederacijos maršalas M. Oginskis ir kiti konfederatai suabejojo ir jiems atsiųstų Augusto III pripažinimo valdovu akto nepasirašė⁹⁶. M. Oginskis ir kiti lietuviai konfederatai suabejojo Rusijos pasiuntinio gerais ketinimais ir jo duotomis saugumo garantijomis. Jie baiminosi, kad visuotinė amnestija neapsaugos jų nuo nukentėjusių asmenų keršto. Be to, įtarimą sukėlė tai, kad Augusto III pripažinimo akto projekto neatsiuntė Lenkijos konfederatams. LDK konfederatai nusprendė, kad prieš pasirašant pripažinimą jiems derėtų pasitarti su dzikoviečiais⁹⁷.

H. Keyserlingas vėl turėjo įtikinėti, kad vadovaujasi tik gerais ketinimais ir siekia sugrąžinti Respublikai taiką. Pakartotinai garantavo visų pasirašysiančių Augusto III pripažinimo aktą bei sugrįžiančių į Respubliką saugumą. Tvirtino, kad abipusė amnestija, priimta būsimame seime, apsaugos buvusius konfederatus ne tik Varšuvoje, bet ir jiems sugrįžus į namus, kad ir kur jie būtų. Rusijos pasiuntinys aiškino, kad lenkams – Dzikovo konfederatams jis nepasiuntė Augusto III pripažinimo akto projekto tik todėl, kad su jais nesusirašinėjo. Dėl to nepasiuntė jiems ir pasų. H. Keyserlingas rašė, kad LDK konfederatams nėra reikalo tartis su dzikoviečiais, nes lietuviai ir lenkai turi tas pačias teises ir laisves. Pabrėžė, kad lietuviai patys savarankiškai sukūrė savo konfederaciją ir kad jam nežinoma apie lietuvių konfederacijos susijungimą su Dzikovo konfederacija. Todėl, Rusijos pasiuntinio nuomone, lietuviai, sukūrę savo konfederaciją neatsiklausdami nieko, gali patys ją ir paleisti⁹⁸. H. Keyserlingas vėl pasiuntė į Karaliaučių tokį pat Augusto III pripažinimo aktą ir išreiškė įsitikinimą, kad M. Oginskis šį kartą nedelsdamas pasirašys, o kiti lietuviai juo paseks⁹⁹.

⁹³ H. Keyserlingo 1736 02 03 pranešimas imperatorei, Varšuva, ten pat, l. 103–104.

⁹⁴ Austrijos pasiuntinio Varšuvoje Karlo Franzo Mitrowitzo Wratysławo, Rusijos pasiuntinio H. Keyserlingo ir Augusto III ministrų: Henryko Brūlio ir Józefo Aleksandro Sułkowskio pasitarimo 1736 m. sausio 21 d. Varšuvos pilyje protokolas, ten pat, l. 76–79.

⁹⁵ H. Keyserlingo 1736 02 19 pranešimas imperatorei, Varšuva, ten pat, l. 125.

⁹⁶ H. Keyserlingo 1736 02 19 laiškas (kopija) G. Belkui, Varšuva, ten pat, l. 128–131.

⁹⁷ Ten pat; H. Keyserlingo 1736 02 19 laiškas (kopija) M. Oginskiui, Varšuva, ten pat, l. 126–127.

⁹⁸ Ten pat.

⁹⁹ Ten pat.

G. Belkui H. Keyserlingas išsiuntė 4400 červonų sumos vekselį. Nurodytą sumą turėjo išmokėti Karaliaučiaus pirklys Kade. Tuos pinigus reikėjo perduoti Vitebsko vaivada. H. Keyserlingas siūlė, kad iš tos sumos M. Oginskis duotų 400 Upytės pasieniūniui Kazimierui Straševičiui (Straszewicz), kuris parodė gerą valią stengdamasis palenkti kitus LDK konfederatus pripažinti Augustą III. Likusius pinigų Vitebsko vaivada galėjo išdalyti savo nuožiūra. Rusijos pasiuntinys pabrėžė, kad ištesėjo savo pažadą M. Oginskiui duoti lietuviams 5000 červonų, paaiškino, kad 600 červonų jau anksčiau įteikė M. Oginskio sūnui, kai šis buvo atvykęs iš Karaliaučiaus į Varšuvą. G. Belkas buvo įpareigotas paskatinti M. Oginskį nedelsiant važiuoti į Varšuvą. Jeigu kultų keblumų dėl dviejų aukštaūgių, pažadėtų prūsams, tai H. Keyserlingas siūlė M. Oginskiui vietoj jų palikti įkaitais savo žmoną ar sūnų. Teigė, kad, M. Oginskiui atvykus į Varšuvą, bus įmanoma išspręsti ir tų įkaitų išlaisvinimą¹⁰⁰.

Tuo metu jau buvo aišku, kad Lenkijos konfederatai taip pat linę kapituluoti. H. Keyserlingas Dzikovo konfederacijai tokį pat Augusto III pripažinimo akto projektą perdavė per pas jį į Varšuvą atvykusį Liublino vaivadą 1736 m. vasario pabaigoje¹⁰¹. 1736 m. vasario 29 d. pasiuntinys imperatorei rašė, kad rūpinasi gauti iš Augusto III 5000 červonų ir lenkams, nes tiek jis davė lietuviams, kurie tuos karaliaus pinigus jau gavo¹⁰². Augustas III sutiko duoti 5000 červonų ir dzikoviečiams, tik prašė H. Keyserlingo perduoti tuos pinigus po to, kai tie pripažins jį karaliumi¹⁰³. Istorikai iki šiol manė, kad Rusijos pasiuntinys dalį Prūsijoje buvusių prasiskolinusių didikų išpirkto Rusijos pinigais ir taip dalį buvusių konfederatų įtraukė į prorusišką grupuotę¹⁰⁴. Dabar galime tvirtai pasakyti, kad Peterburgo diplomatas buvo daug taupesnis, savo buvusių priešų skolas apmokėjo Augustas III, nepanorėjęs, kad apie tai sužinotų išperkami konfederatai. O prielaida, kad daugelis išpirtųjų didikų, įsitikinusių, jog už šią paslaugą turi būti dėkingi Rusijai, papildė prorusiškos grupuotės gretas, išlieka nepakitusi.

Tiek lietuvių, tiek lenkų pripažinimo akto tekstai buvo vienodi. Konfederacijų maršalai turėjo paskelbti, jog pripažįsta Augustą III valdovu, patvirtinti, kad S. Leščinskis savo universalu atleido konfederatus nuo visų jam anksčiau duotų įsipareigojimų, pasižadėti atvykti į Varšuvą. Pripažinimo akte buvo paminėtas ir Augusto III įsipareigojimas pripažinti visas bajorijos anksčiau turėtas laisves, teises,

¹⁰⁰ H. Keyserlingo 1736 02 19 laiškas (kopija) G. Belkui, Varšuva, ten pat, l. 128–131.

¹⁰¹ H. Keyserlingo 1736 02 21 pranešimas imperatorei, Varšuva, ten pat, l. 138.

¹⁰² H. Keyserlingo 1736 02 29 pranešimas imperatorei, Varšuva, ten pat, l. 160–163.

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ J. S t a s z e w s k i, min. veik., p. 162. Šiai nuomonei pritarė: S. A c h r e m c z y k, Emigranci polscy w Królewcu w XVIII wieku, s. 198.

konfederacijose dalyvavusių pareigybes. Buvo pažymėtas sąjunginių valstybių įsipareigojimas garantuoti bajorijos laisves ir teises. Nurodyti ir kiti Augusto III įsipareigojimai: sušaukti pacifikacinį seimą, siūlyti seimui paskelbti visuotinę amnestiją¹⁰⁵. Pripažinimo akte atsispindėjo abipusiai įsipareigojimai, kaip ir buvo tartasi.

LDK konfederatams padėjo apsispręsti LDK iždininko Jono Sologubo (Sołłohub) sugrįžimas į Respubliką. J. Sologubas iš Karaliaučiaus į Varšuvą atvyko 1736 m. vasario 7 d. Augustas III jam suteikė audienciją¹⁰⁶. LDK iždininkas nepriklausė konfederatams. Į Prūsiją jis atvyko 1733 m. dar prieš S. Leščinskio elekciją, baimės vejamas. Įsiveržusi į LDK Rusijos kariuomenė suėmė jo žmoną. J. Sologubas, baimindamasis, kad jo neištiktų toks pat likimas, emigravo. Administruoti LDK iždą Augustas III pavedė savo šalininkui Trakų vaivada Juozapui Oginskiui. J. Sologubui sugrįžus, LDK iždas netrukus buvo atiduotas jo žinion. Taigi LDK konfederatai galėjo įsitikinti, kad Augustas III iš tiesų linkęs grąžinti politiniams pabėgėliams jų anksčiau turėtas valstybines pareigybes.

1736 m. kovo 12 d. iš Karaliaučiaus į Varšuvą atvyko buvęs LDK konfederacijos maršalas Vitebsko vaivada M. Oginskis¹⁰⁷. Jis atvežė ir lietuvių pasirašytą Augusto III pripažinimo aktą. Taip LDK generalinė konfederacija nustojo egzistuoti. Tikriau, akto pasirašymas Karaliaučiuje vyko nevisiškai sklandžiai. Akto nepasirašė 5 konfederatai. Tarp jų buvo du žymūs LDK konfederacijos veikėjai, vadovavę LDK konfederatų kariuomenei: LDK sargybinis A. A. Pociėjus ir LDK raštininkas M. J. Masalskis. Augustą III jie pripažino 1736 m. kovo pabaigoje kartu su Dzikovo konfederatais¹⁰⁸.

1736 m. birželio 25 – liepos 9 d. Varšuvoje posėdžiavo pacifikacinis seimas. Buvo paskelbta visuotinė amnestija¹⁰⁹. Liepos 9 d., paskutinę posėdžių dieną, buvo priimtas Augusto III elekcijos aktas. Jį pasirašė dauguma seime dalyvavusių senatorių ir atstovų¹¹⁰. Tarp jų ir buvę žymiausi LDK konfederatai: Vilniaus vyskupas M. Zienkovičius, Vitebsko vaivada M. Oginskis, LDK sargybinis A. A. Pociėjus, LDK raštininkas M. J. Masalskis bei dar keliolika ne tokių žymių¹¹¹.

Renkant archyvuose istorinius šaltinius 1733–1736 m. tarpuvaldžio istorijai, buvo pastebėta, kad LDK generalinės konfederacijos dokumentų beveik neišliko. Tikriausiai Augusto III šalininkai pasirūpino juos sunaikinti. Taip manyti leidžia

¹⁰⁵ Pripažinimo akto nuorašas, *RUPA*, f. RSL, ap. 79/1, 1736 m., b. 8, l. 164.

¹⁰⁶ H. Keyserlingo 1736 02 11 pranešimas imperatorei, Varšuva, ten pat, l. 110–111.

¹⁰⁷ H. Keyserlingo 1736 03 13 pranešimas imperatorei, Varšuva, ten pat, l. 176.

¹⁰⁸ H. Keyserlingo 1736 04 02 pranešimas imperatorei, Varšuva, ten pat, b. 9, l. 16–17.

¹⁰⁹ *Volumina legum*, Petersburg, 1860, t. 6, p. 318–319.

¹¹⁰ Ten pat, p. 315–318.

¹¹¹ Ten pat.

LDK atstovų pacifikaciniame seime reikalavimas sunaikinti ne tik LDK generalinės konfederacijos, bet ir Dzikovo konfederacijos dokumentus. 1736 m. gegužės 14 d. priimta Ukmergės pavieto seimelio instrukcija įpareigojo pavieto atstovus į pacifikacinį seimą Vabalninko seniūną Mykolą Antonevičių (Antoniewicz) ir Ukmergės pavieto arklidininką Aleksandrą Micevičių (Micewicz) seime reikalauti, kad būtų sunaikinti Vilniaus ir Dzikovo konfederacijų dokumentai, nes Vilniaus ir Dzikovo suvažiavimų aktai labai žalingi visuomenei¹¹². Panašų reikalavimą 1736 m. gegužės 14 d. įrašė savo instrukcijoje ir Upytės pavieto seimelis. Atstovams į pacifikacinį seimą Upytės paseniūniui K. Straševičiui, beje, buvusiam konfederatui, ir Obelių seniūniui Grotusui (Grotthus) buvo nurodoma, kad seime jie reikalautų sunaikinti visus LDK-Vilniaus konfederacijos dokumentus su Vitebsko vaivados M. Oginskio ir LDK sargybinio A. A. Pociėjaus parašais ir antspaudais¹¹³.

LDK generalinės konfederacijos, įkurtos Vilniuje 1734 m. balandžio 5 d. bajoriškosios demokratijos tradiciją atitinkančiu būdu, tikslas buvo politinis – apginti karaliumi išrinkto S. Leščinskio teisę į sostą. Gindama politinės tautos apsisprendimą karaliaus elekcijoje, LDK generalinė konfederacija apeliavo į bajorijos legitimizmą – vieną giliausiai išsisknijusių jos mentaliteto ir politinės kultūros bruožų. Nesėkmė, patirta kovoje prieš galingesnius priešus – jungtines Augusto III šalininkų, Rusijos kariuomenės bei Lenkijos Karalystėn įžengusios Saksonijos kariuomenės jėgas, paliko gilius pėdsakus bajorijos sąmonėje. Priešiškumas jėga primestam karaliui ir buvusiems priešininkams ginkluotoje kovoje įgijo kitas formas, tarp jų ir sistemingą karaliaus dvaro bei politinių oponentų siūlytų reformų bei įstatymų projektų blokavimą seimuose. To išraiška buvo ir tas faktas, kad 1736 m. pacifikacinis seimas liko vieninteliu sėkmingai pasibaigusiu seimu per visą Augusto III valdymo laikotarpį.

Augusto III valdymą komplikavo ir tai, kad daugelis įtakingų didikų (pvz., Potockiai), dalyvavusių Dzikovo arba LDK generalinėje konfederacijoje ir ilgą laiką išbuvusių politinėje emigracijoje Rytų Prūsijoje, taip pat šimtai ten patekusių bajorų susisaistė įvairiais finansinės ir kitokios priklausomybės ryšiais su Sakso-

¹¹² Ukmergės pavieto seimelio 1736 05 14 instrukcija atstovams į seimą, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – *LVA*), f. SA, b. 13914, l. 94–101.

¹¹³ Upytės pavieto seimelio 1736 05 14 instrukcija (kopija) atstovams į seimą, *RUPA*, f. RSL, ap. 79/1, 1736 m., l. 345–349.

nijai ir Respublikos reformoms itin nepalankia Prūsijos Karalyste¹¹⁴. Nemažai buvusių konfederatų toliau palaikė konfidencialius ryšius ir su Prancūzija. Pavyzdžiui, S. Leščinskio siūlymu buvusiam LDK generalinės konfederacijos maršalui M. Oginskiui nuo 1738 m. vidurio Prancūzija pradėjo mokėti pensiją. Vėliau Versalis garantavo jam 6000 livrų metinę pensiją iki gyvos galvos¹¹⁵.

Lietuvos bajorija, kurdama LDK generalinę konfederaciją ir dalyvaudama kovose su intervencine kariuomene, mėgino išsaugoti Respublikos suverenumą ir apginti valstybę nuo Rusijos įtakos. Tūkstančiai bajorų, rizikuodami savo gyvybe ir žemės valdų saugumu, aktyviai išitraukė į ginkluotą pasipriešinimą intervencinei kariuomenei bei kovas su Augusto III šalininkais. Nors buvo išplitęs vengimas remti finansiškai konfederatų kariuomenę ar asmeniškai joje dalyvauti, vis dėlto didelė LDK bajorijos dalis parėmė konfederatų kariuomenę tiek įsijungdama į ją asmeniškai, tiek ją finansuodama, tiek suteikdama jai rekrutus iš savo dvarų valstiečių. Bendros LDK generalinės konfederacijos pusėje kovojusiųjų pajėgos buvo priartėjusios prie dešimties tūkstančių. Nepaisant šių pastangų, kova buvo pralaimėta. Patirta nesėkmė ir didelis krašto nuniokojimas labai sustiprino bajorijos nepasitikėjimą Respublikos galiomis savarankiškai apsiginti nuo kaimynų agresijos, paskatino pacifistinių nuotaikų išgalėjimą bajorijoje. Jos vyravo visą Augusto III valdymo laikotarpį.

Lemiamą vaidmenį primetant Respublikai bajorijos mažumos remtą Augustą III suvaidino Rusijos intervencinė kariuomenė. Ji palaužė Lenkijoje veikusios Dzikovo bei LDK generalinės konfederacijos pasipriešinimo kovą 1734–1735 m. Tuo tarpu Rusijos diplomatija buvo labai aktyvi derybose dėl šių konfederacijų paleidimo. Buvo padėtas pagrindas įprastine tapusiai praktikai, kai Rusija, derindama karines ir diplomatines poveikio priemones, suteikdavo karinę paramą jos primestiems valdovams ir tuo pat metu tarpininkaudavo tarp karaliaus dvaro ir opozicijoje jam esančių grupuočių, teikė saugumo garantijas anksčiau aktyviai prieš karalių veikusiems opozicijos vadovams. Respublika, Augusto II valdymo pabaigoje atsipalaidavusi nuo Rusijos įtakos, grįžo į Rytų kaimynės orbitą. Vėl ėmė formuotis Respublikos, jos karaliaus dvaro ir politinių grupuočių priklausomybės nuo Rusijos ryšiai, ateityje evoliucionavę protektorato link.

LDK generalinės konfederacijos istorija žymi Lietuvos bajorijos politinės kultūros raidos tam tikro etapo pabaigą. Tai buvo paskutinė visą LDK apėmusi konfederacija, kuri nesusijungė su jai politiškai artima tuo pat metu veikusia Lenkijos Karalystės konfederacija (Dzikovo) į vieną bendrą visą Respubliką apimančią konfe-

¹¹⁴ J. S t a s z e w s k i, min. veik., p. 162.

¹¹⁵ E. C i e ś l a k, min. veik., p. 161–162.

deracija. Visos vėlesnės LDK ir Lenkijos generalinės konfederacijos anksčiau ar vėliau sudarydavo formalią sąjungą, atkartojančią LDK ir Lenkijos konfederacinius ryšius. Seimuose „iš viršaus“ kuriamos konfederacijos iš karto buvo bendros. Oficialiai susijungė 1764–1766 m. veikusios „Čartoriskių“ konfederacijos. Susijungė ir „respublikoniškosios“ Radomo, Baro bei Targovicos konfederacijos. Ypač daug reikšmės formaliam susijungimo aktui suteikė dvi pastarosios: konfederacijų unija buvo paskelbta Baro konfederatų suvažiavime Bialoje 1769 m. spalio 27 – lapkričio 7 d., o Targovicos ir jos analogo 1792 m. „LDK generalinės konfederacijos“ unija – suvažiavime Breste 1792 m. rugsėjo 11 d. Tai, kad 1734–1736 m. veikusios demokratiškosios LDK ir Lenkijos konfederacijos nesusijungė, nebuvo aklas atsitiktinumas. Dzikovo konfederacijos vadovybė siūlė jungtis, buvo ir sąlygos tokiam susijungimui. Bet tam sutrukdė LDK generalinės konfederacijos vadovybės neras.

GENERAL CONFEDERATION OF THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA IN 1734–1736

Summary

FELIKSAS S L I E S O R I Ū N A S

After the death of King Augustus II in 1733, a struggle between the supporters of two pretenders – the Saxonian Kurfürst Friedrich-August, the son of the dead King, and Stanislaw Leszczyński who lived for long time in immigration in France – went on in the Polish-Lithuanian State during the interregnum. Stanislaw Leszczyński was elected king at the election Seimas on 12 September 1733. However, the supporters of the Saxonian Kurfürst did not reconcile themselves with this fact and supported by the Russian army that broke into the Commonwealth proclaimed Friedrich-August – Augustus III – king on 5 October. An internal war broke out during which the intervening Russian and Saxonian armies played a decisive role in crushing resistance of Leszczyński’s supporters. During the internal war, on the basis of the Confederations of voivodes and districts of the Grand Duchy of Lithuania (henceforth – GDL), Leszczyński’s supporters created the General Confederation of the Grand Duchy of Lithuania in a democratic

way in Vilnius on 5 April 1734. This was a union of the nobility under oath that was united for the armed struggle against the intervening Russian army and the Confederates proclaimed Augustus III the usurper of the throne. The total armed forces of the Confederates of the GDL amounted to 8-10 thousand soldiers – mainly that part of the regular army of the GDL that was loyal to Stanislaw Leszczyński, nobles, as well as peasants recruited by them joined the army of the Confederates. However, these forces were insufficient and the Confederates' army suffered a defeat. At the end of 1734 its larger part left the territory of the GDL and deployed in the northern part of Mazovia that belonged to the Kingdom of Poland and in Warmia where they expected to receive assistance from Stanislaw Leszczyński who had settled in immigration in Eastern Prussia (Königsberg). However, with the Russian troops advancing and attacking even there, the majority of the Confederates of the GDL also fled to Eastern Prussia and other Confederates dissolved. The last military regiment of the Confederates of the GDL stopped the fight in May 1735. The authority of the Confederation of the Grand Duchy of Lithuania carried on its political activity in immigration in Königsberg as long as the beginning of 1736. The General Confederation of the Kingdom of Poland was politically close to the General Confederation of the GDL. According to the place of its establishment, it was also called by the name of Dzikow. The Poles proposed for both Confederations to unite into a joint Confederation, however, the authority of the Confederates of the GDL rejected the proposal. The General Confederation established in 1734 was the last union of the nobility of the GDL of such a type, which did not unite with a politically related General Confederation of the Kingdom of Poland. Both Confederations, however, closely co-operated in immigration. After Stanislaw Leszczyński's abdication on 27 January 1736, which was encouraged by France, intensive negotiations between the authorities of the Confederation of the GDL and Russia's envoy H. Keyserling to Warsaw started. The conditions for dissolving the Confederation of the GDL were agreed upon. At the request of the heads of the Confederates of the GDL, the Russian envoy granted the total of 5000 chervonets (ducats) for the immigrants to be able to pay their debts in Prussia. The Russian envoy received this money from Augustus III, however, the King wanted the immigrants to think that they were receiving money from Russia. Prior to dissolving the Confederation of the GDL, its heads made attempts to co-ordinate that decision of theirs with the authority of the General Confederation of Poland, however, convinced by the Russian envoy, they finally made the decision on their own. The Confederation of the GDL was dissolved at the middle of March 1736. It was only the former commanders of the Army of the Confederates of the GDL – regimental officers A. A. Pociėjus and M. J. Masalskis – who refused to recognise Augustus III at that time. They did that together with the Polish Confederates at the end of March 1736. The Russian envoy procured an analogous sum of 5000 chervonets from Augustus III for the Polish Confederates. A pacificatory Diet that held meetings in June-July 1736 finally ended all internal conflicts of 1733–1736 by amnestying the Confederates and approving the election of Augustus III. The country was impoverished and completely exhausted in the course of fights, many former Confederates became related to Augustus III and Prussia that

was hostile to the reform of the Republic, as well as France, by different obligations. The country became subordinate to Russia. All that made ruling of Augustus III much more difficult.

Gauta 2001 m. liepos mėn.

Feliksas S l i e s o r i ū n a s (g. 1931). Humanitarinių mokslų daktaras, docentas. Tyrinėjimų kryptys – XVIII a. pirmosios pusės LDK politinė istorija; visuomeniniai- politiniai procesai Lietuvoje XIX a. pirmojoje pusėje; Vilniaus pedagoginio universiteto istorija.